

Dokumenttyp Strategi	Ansvarig verksamhet Utredningsenheten	Version 1.0	Antal sidor 13
Dokumentägare Miljöchef Curt Monfelt	Fastställare Landstingsstyrelsen	Giltig fr.o.m. 2017-01-01	Giltig t.o.m. 2020-12-31

Miljöstrategi 2017-2020

Gäller för: Landstinget i Värmland

Innehållsförteckning

Inledning	2
Syfte med en miljöstrategi	3
Kvalitet ska genomsyra landstingets arbete	4
Framtiden	5
Prioriterade insatsområden	5
Minskat klimatavtryck	5
Hållbar resursanvändning	5
Hälsosamma miljöer	5
Prioriterade arbetsmetoder	6
Tekniska lösningar (T)	6
Beteendeförändringar (B)	6
Upphandling (U)	6
Inriktningsmål och specificerade mål	6
Målbild	9
Styrning och uppföljning	10

Inledning

Under senare år har klimatfrågan blivit alltmer aktuell. Sett ur ett vårdperspektiv innebär fortsatta utsläpp av stora mängder koldioxid en fara för folkhälsan. Utöver klimatfrågan så handlar miljöarbetet till stora delar om att i största möjliga mån hushålla med olika resurser och samtidigt se till att utveckla mer hälsosamma miljöer.

Sveriges nationella miljö kvalitetsmål och FN:s globala hållbarhetsmål är vägledande för landstingets miljö- och hållbarhetsarbete.

Sveriges riksdag har antagit ett övergripande mål att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser (generationsmålet). Ambitionen är att senast 2020 ska tillräckliga förutsättningar finnas på plats för att miljöproblemen ska lösas. Riksdagen har också antagit 16 miljö kvalitetsmål, som tillsammans tydliggör den miljömässiga dimensionen av en hållbar utveckling. Värmland berörs 14 av miljö kvalitetsmålen:

Figur 1. Symbol för de nationella miljö kvalitetsmålen.
Illustration: Tobias Flygar

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giftfri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Säker strålmiljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

I september 2015 antog FN:s generalförsamling en resolution, Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development, som förkortat brukar benämnas Agenda 2030. Denna innehåller en 15-årig agenda för en långsiktigt hållbar utveckling, där de tre hållbarhetsaspekterna - ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling - är integrerade i 17 hållbarhetsmål (jfr figur 2).

Figur 2.

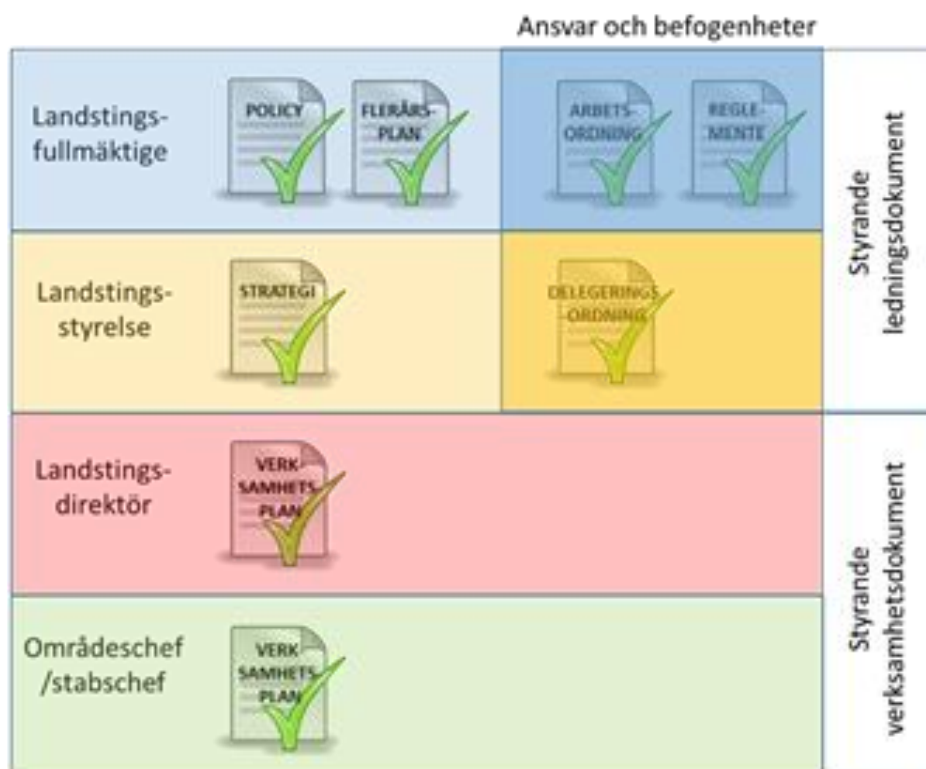
Stora delar av landstingets verksamhet har som huvudsyfte målet God hälsa och välbefinnande. Landstingets miljöarbete bidrar också till det målet, men även till bland annat målen om hållbar energi, om hållbar konsumtion och produktion och om att bekämpa klimatförändringarna.

Landstingets miljöarbete riktar sig i första hand till landstingets egna verksamheter. Ansvaret för det externa och samordnande miljöarbetet mot kommuner och befolkning vilar i huvudsak på Region Värmland och länsstyrelsen. Detta hindrar inte landstinget från att samarbeta kring konkreta miljöfrågor med kommuner, företag eller andra nationella och regionala organisationer.

Landstinget i Värmland (LiV) har under många år arbetat aktivt med miljöfrågor. Detta märks inte minst i de jämförelser mellan landsting/regioner som årligen genomförs av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) inom ramen för Öppna jämförelser där LiV alltid placerar sig bland de främsta. LiV vill även fortsättningsvis bli ansedd som ett landsting som arbetar resultatinkriktat och effektivt med miljöfrågor.

Syfte med en miljöstrategi

Landstingets viljeinriktning vad gäller miljöarbetet finns beskrivet i miljöpolicy. Policyn konkretiseras i flerårs- och landstingsplan. Med utgångspunkt från policy och planer ska miljöstrategin översiktligt beskriva vilka utmaningar landstinget står inför, vilken ambitionsnivå landstinget har samt arbetsområden som ska prioriteras.

Figur 3. Översiktlig beskrivning av styrande dokument samt beslutsnivå.

I verksamhetsplaner bryts flerårs- och landstingsplan samt miljöstrategin och de landstingsgemensamma målen i denna ned till mätbara och tidsatta mål för respektive område. Målen ska kommuniceras med både tjänstemannaledningen och den politiska ledningen. Det är viktigt att poängtera att ansvaret för landstingets miljöarbete följer linjeorganisationen. Det innebär att varje chef har ett ansvar att inom sin egen verksamhet förhålla sig till policyn, planer och strategin. Detta genom att i de interna verksamhetsplanerna inkludera målområden som anknyter till vald inriktning.

Kvalitet ska genomsyra landstingets arbete

Miljöarbetet ska präglas av ett kvalitets- och effektivitetstänkande. Hälso- och sjukvård är det primära uppdraget för landstinget och bestämmer således ramarna för de miljöinsatser som genomförs. Intentionerna är dock att försöka skapa en långsiktigt hållbar sjukvård som innefattar både ekonomi, sociala förutsättningar, miljöprestanda (se figur 4).

Figur 4. Landstingets kvalitetsarbete.

Framtiden

Prioriterade insatsområden

Tre prioriterade insatsområden har i planerna pekats ut.

Minskat klimatavtryck

Landstingets bidrag till växthuseffekten måste minska. Det långsiktiga målet är en fossilfri hälso- och sjukvård. Målet berör samtliga verksamhetsområden inom landstinget. Minskat behov av alla typer av transporter som baseras på fossila bränslen, effektivare fastighetsdrift, inköp och konsumtion av varor, produkter och livsmedel med minsta möjliga klimatpåverkan, finansiella placeringar som inte bidrar till ökade utsläpp av växthusgaser är exempel på viktiga arbetsområden ur ett miljöperspektiv.

Hållbar resursanvändning

Landstinget bör i första hand prioritera produkter och tjänster som i största möjliga utsträckning nyttjar förnybara råvaror och sådana som är utformade för återanvändning eller materialåtervinning.

Hälsosamma miljöer

Läkemedel och andra kemiska produkter som används bör, så långt det är möjligt, väljas med utgångspunkt från dess påverkan på både hälsa, miljö och arbetsmiljö. Där så är möjligt är alltid försiktighetsprincipen vägledande. Vid material- och produktval bör miljö- eller hälsofarliga egenskaper undvikas. Bullerstörningar som kan bidra till hälsoproblem bör så långt möjligt minimeras.

Prioriterade arbetsmetoder

För att miljöarbetet ska kunna bedrivas rationellt och effektivt är det viktigt att ha en uppfattning om de arbetsmetoder som står till buds. Arbetsmetoderna utgör också en vägvisare för verksamheter och chefer vid arbete med respektive verksamhetsplan.

Tekniska lösningar (T)

En teknisk lösning utgör i vissa fall en förutsättning för att lösa ett miljöproblem. I den bästa av världar behövs inga ytterligare åtgärder. Ytterst sällan är dock förutsättningarna sådana, utan ofta är det nödvändigt att komplettera teknik med förändring av arbetssätt och beteende för att utnyttja tekniken på bästa sätt.

Beteendeförändringar (B)

Människor är vanedjur. Vi är betydligt mindre flexibla än vad vi själva vill tro. Det innebär att vi oftast väljer och agerar som vi alltid har gjort. I vissa fall räcker information för att åstadkomma ett förändrat beteende. I andra fall, där förändringen upplevs negativt, krävs tydlighet från ledningen samt uppföljning. Målet är att så långt möjligt underlätta bra miljöbeteende hos anställda, patienter och besökare utan pekpinnar som skuldbelägger.

Upphandling (U)

Miljökrav i offentlig upphandling är en allt viktigare del i landstingens och regionernas klimat- och miljöarbete. Svårigheten ligger i att ställa rätt krav med utgångspunkt från det som ska åstadkommas. En möjlighet är att förbättra dialogmötena med både verksamheter och leverantörer med syfte att öka användningen av så kallade utvecklingskrav. Leverantörerna involveras då i landstingets miljöarbete i ökad omfattning vilket måste betecknas som positivt.

Inriktningsmål och specificerade mål

De landstingsgemensamma målen omfattar inriktningsmål och specificerade mål. Målen sorteras med utgångspunkt från prioriterade insatsområden. Vissa inriktningsmål är av naturliga skäl riktade mot specifik verksamhet medan andra är mer eller mindre generella.

I de verksamhetsplaner som tas fram ska mätbara och tidsatta mål formuleras där det är möjligt, med utgångspunkt från de landstingsgemensamma inriktningsmålen och specificerade målen. Som en initial hjälp till verksamheterna att formulera mål har en omvärldsanalys genomförts. Nationella mål, fastställda miljömål hos respektive landsting eller region samt öppna jämförelser inom miljöområdet har analyserats. Utifrån omvärldsanalysen har förslag på aktiviteter, åtgärder samt mål tagits fram för användning i verksamhetsplaner.

INRIKTNINGSMÅL		
<p>Minskat klimatavtryck</p> 	<p>Hållbar resursanvändning</p> 	<p>Hälsosamma miljöer</p>
Minska klimateffekter från medicinska gaser	Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel	Kemikalier som klassas som miljö- och/eller hälsofarliga ska där det är möjligt fasas ut mot godtagbara alternativ
Minska förbrukningen av värme och el	Arbeta enligt EU:s avfallshierarki för att i första hand minska avfallsproduktionen, i andra hand återanvända produkter, i tredje hand återvinna material från avfall, och i fjärde hand utvinna energi från avfall.	Vid utformning och skötsel av landstingets inre och yttre miljöer ska material väljas enligt försiktighetsprincipen baserat på vetenskapligt stöd och praktiska erfarenheter
Öka antalet virtuella möten istället för tjänsteresa	Förvaltningen av pensionsmedel ska ske med målsättningen att minimera klimatpåverkan och annan negativ miljöpåverkan och samtidigt generera god avkastning och betryggande säkerhet	Vid renovering, ombyggnation samt nyproduktion ska endast byggnadsmaterial som kvalitetssäkrats ur ett miljö- och hälsomässigt perspektiv användas
Motivera och stimulera anställda att gå, cykla eller åka kollektivt till och från arbetet		Den negativa miljöpåverkan från läkemedel ska minska.
Ställ tydliga krav på minskad klimatpåverkan från alla typer av transporttjänster som upphandlas (ex tjänsteresor, tjänstebilar, godstransporter)		
Öka andelen sjukresor som genomförs med kollektiva färdmedel		

Figur 5. Inriktningssmål för respektive insatsområde under perioden 2017-2020

Specificerade landstingsgemensamma mål i insatsområdet minskat klimatavtryck.

Specificerat mål	Tillhör inriktningsmålet
Utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser ska minska så att de år 2020 är mindre än 2,0 kg CO ₂ -ekvivalenter per invånare.	Minska climateffekter från medicinska gaser
Landstinget i Värmland ska bibehålla sin position som ledande i landet och sikta på att som första landsting komma under 150 kWh per m ² .	Minska förbrukningen av värme och el
Antalet videokonferenstimmar ska fördubblas under perioden.	Öka antalet virtuella möten istället för tjänsteresa
Genomföra minst en kampanj om året för att motivera och stimulera anställda att gå, cykla eller åka kollektivt till och från arbetet.	Motivera och stimulera anställda att gå, cykla eller åka kollektivt till och från arbetet
Klimatavtrycket från tjänsteresor ska minska så att det år 2020 är högst 770 ton CO ₂ -ekvivalenter.	Ställ tydliga krav på minskad klimatpåverkan från alla typer av transporttjänster som upphandlas (ex tjänsteresor, tjänstebilar, godstransporter)
Landstinget har upphandlat en egen logistikleverantör utifrån lämpliga miljökrav och kan på så sätt bättre övervaka miljöpåverkan, styra godstransporter och frigöra resurser.	Ställ tydliga krav på minskad klimatpåverkan från alla typer av transporttjänster som upphandlas (ex tjänsteresor, tjänstebilar, godstransporter)

Specificerade landstingsgemensamma mål i insatsområdet hållbar resursanvändning.

Specificerat mål	Tillhör inriktningsmålet
Av den totala livsmedelskostnaden ska andelen ekologiska livsmedel uppgå till minst 50 procent senast 2020.	Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel
Alla måltider ska vara klimatdeklarerade senast 2020.	Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel
Samtliga livsmedel ska senast 2020 vara producerade enligt samma krav som gäller för svensk livsmedelsproduktion.	Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel
Svenska miljö- och djurskyddsregler ska gälla för all mat som produceras eller serveras inom landstingets verksamheter. Samma krav ska tillämpas av upphandlade leverantörer där produktion och /eller servering av måltider ingår.	Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel
Materialåtervinningsgraden ska öka så att den 2020 uppgår till minst 50 %.	Arbeta enligt EU:s avfallshierarki för att i första hand minska avfallsproduktionen, i andra hand återanvända produkter, i tredje hand återvinna material från avfall, och i fjärde hand utvinna energi från avfall.

Samtliga enheter arbetar med att förebygga avfall samt öka möjligheter till källsortering.	Arbeta enligt EU:s avfallshierarki för att i första hand minska avfallsproduktionen, i andra hand återanvända produkter, i tredje hand återvinna material från avfall, och i fjärde hand utvinna energi från avfall.
Allt organiskt avfall insamlas för produktion av biogas.	Arbeta enligt EU:s avfallshierarki för att i första hand minska avfallsproduktionen, i andra hand återanvända produkter, i tredje hand återvinna material från avfall, och i fjärde hand utvinna energi från avfall.
2020 har minst tio vanliga engångsartiklar antingen bytts ut mot flergångsalternativ eller ersatts av artiklar av förnyelsebart material.	Arbeta enligt EU:s avfallshierarki för att i första hand minska avfallsproduktionen, i andra hand återanvända produkter, i tredje hand återvinna material från avfall, och i fjärde hand utvinna energi från avfall.
Upprätta en finanspolicy som syftar till att minska klimatpåverkan och annan negativ miljöpåverkan från fondförvaltning / pensionsplaceringar.	Förvaltningen av pensionsmedel ska ske med målsättningen att minimera klimatpåverkan och annan negativ miljöpåverkan och samtidigt generera god avkastning och betryggande säkerhet

Specificerade landstingsgemensamma mål i insatsområdet hälsosamma miljöer.

De kemikalier som klassats som utfasningsämnen ska vara utfasade senast 2020 om godtagbara alternativ finns.	Kemikalier som klassas som miljö- och/eller hälsofarliga ska där det är möjligt fasas ut mot godtagbara alternativ
Den totala användningen av de kemikalier som klassats som riskminskningsämnen ska minska.	Vid utformning och skötsel av landstingets inre och yttre miljöer ska material väljas enligt försiktighetsprincipen baserat på vetenskapligt stöd och praktiska erfarenheter
LIV och dess leverantörer använder endast byggvaror enligt rekommendationer från Sunda Hus.	Vid renovering, ombyggnation samt nyproduktion ska endast byggnadsmaterial som kvalitetssäkrats ur ett miljö- och hälsomässigt perspektiv användas
Andelen upphandlingar där produkter med bästa miljö kvalitet har antagits ska öka över tiden.	Vid utformning och skötsel av landstingets inre och yttre miljöer ska material väljas enligt försiktighetsprincipen baserat på vetenskapligt stöd och praktiska erfarenheter
Landstingets handlingsplan för att minska den negativa miljöpåverkan från läkemedelsanvändning revideras och bifogas som en del av landstingets miljöstrategi 2017-2020.	Den negativa miljöpåverkan från läkemedel ska minska.

Målbild

Redovisade inriktningsmål och prioriterade insatsområden syftar till att landstinget även i framtiden ska kunna uppvisa en framskjuten placering i de öppna jämförelser som Sveriges Kommuner och Landsting årligen genomför. För närvarande redovisas 6 stycken olika parametrar i SKL öppna jämförelser;

- Antibiotikarecept per 1000 invånare

- Andel ekologiska livsmedel
- Energianvändning i lokaler
- Förnybara drivmedel i kollektivtrafiken
- Klimatpåverkan från medicinska gaser
- Avfallsåtervinning (andel materialåtervinning)

I takt med att ytterligare parametrar kvalitetssäkrats är målsättningen att komplettera den årliga uppföljningen med dessa.

Landstingets målbild för de områden som för närvarande och i framtiden ingår i SKL öppna jämförelser inom miljöområdet, är att fram till och med år 2020 tillhöra den tredjedel som är bäst placerade.

Styrning och uppföljning

Huvuddelen av de arbetsområden som berörs av miljöstrategin är till sin natur ”tröga” och förändringstakten relativt långsam. Ur ett lednings- och styrningsperspektiv finns därför få argument som talar för att miljö ska ingå i den normala tertiäluppföljningen. Fokus vid tertiäluppföljningarna är därför mer av en kvalitativ beskrivning av utvalda åtgärder. Däremot är det viktigt att, där det är möjligt, presentera kvantitativa resultat på årsbasis. Målsättningen är att styrelsen ska erhålla en lägesbild senast under andra kvartalet varje år.

Presentation av verksamhetsplaner med tydliga effekt- eller processmål behandlas lämpligen i teknikutskottet (TU) löpande under året tillsammans med delredovisningar och annan relevant information.

Utöver de parametrar som redovisas inom ramen för SKL:s öppna jämförelser inom miljöområdet ska nedan angivna parametrar och mätetal ingå i den årliga och interna uppföljningen.

Inriktningsmål	Mätetal alternativt beskrivande redovisning
Minskat klimatavtryck	
- Fastighetsdrift	Energiförbrukning: kWh/kvm BRA (normalårskorrigerad) Klimatpåverkan: kg CO ₂ e/kvm BRA och år
- Utsläpp medicinska gaser (lustgas, sevofluran, isofluran och desfluran)	Klimatpåverkan: kg CO ₂ e/invånare
- Tjänsteresor (bil, buss, flyg)	Klimatpåverkan: kg CO ₂ e/anställd
- Livsmedel och måltider	Andel ekologiska livsmedel
- Övriga aktiviteter	Årlig beskrivande redovisning

Hållbar resursanvändning

- Avfallshantering	Andel avfall som materialåtervinns inkl. matavfall
	Andel avfall som förbränns
	Andel vårdspecifikt avfall
- Engångsmaterial som ersatts av flergångsmaterial	Årlig redovisning
- Övriga aktiviteter	Årlig beskrivande redovisning
- Finansiella placeringar	Klimatpåverkan: mängd CO2e/investerad mkr
- Livsmedel och måltider	Andel ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel

Hälsosamma miljöer

- Läkemedel	Antal åldersstandardiserade antibiotikarecept JO1 (exkl. metenamin)/1000 invånare
	Årlig förskrivning av specifika läkemedel med stor miljöpåverkan
	Årlig mängd läkemedel som insamlats och kasserats
- Upphandling	Redovisning av upphandlingar som bidragit till att användningen av miljöfarliga och hälsofarliga kemikalier, produkter samt byggmaterial minskat
- Övriga aktiviteter	Årlig beskrivande redovisning

Ansvarsfördelning

	Teknik (T)	Beteende (B)	Upphandling (U)
MINSKAT KLIMATAVTRYCK			
Minska klimateffekter från medicinska gaser	Område stöd Område slutenvård Område FTV	Område slutenvård Område FTV	
Minska förbrukningen av värme och el	Område stöd	Samtliga	
Öka antalet virtuella möten istället för tjänsteresa		Samtliga	
Motivera och stimulera anställda att gå, cykla eller åka kollektivt till och från arbetet		Samtliga	Stabsorganisationen (Miljöenheten)
Ställ tydliga krav på minskad klimatpåverkan från alla typer av transporttjänster som upphandlas (ex tjänsteresor, tjänstebilar, godstransporter)			Stabsorganisationen (Upphandling och avtal)
HÅLLBAR RESURSANVÄNDNING			
Utveckla källsortering av avfall med syfte att återanvända produkter alternativt underlätta materialåtervinning	Område stöd	Samtliga	Stabsorganisationen (Miljöenheten)
Öka andelen ekologiska, klimatsmarta och etiska livsmedel	Område stöd		Stabsorganisationen (Upphandling och avtal)
Öka inköpen och användningen av produkter som är avsedda att användas flera gånger			Stabsorganisationen (Upphandling och avtal) Samtliga områden
Förvaltningen av pensionsmedel ska ske med målsättningen att minimera klimatpåverkan och samtidigt generera god avkastning och betryggande säkerhet.			Stabsorganisationen (Planering och ekonomi)
HÄLSOSAMMA MILJÖER			
Den negativa miljöpåverkan från läkemedel ska minska		Område slutenvård Område öppenvård	
Kemikalier som klassas som miljö- och/eller hälsofarliga ska, där det är möjligt, fasas ut mot godtagbara alternativ			Stabsorganisationen (Upphandling och avtal) Område slutenvård Område öppenvård Område FTV Område stöd
Vid renovering, ombyggnation samt nyproduktion ska endast byggnadsmaterial som	Område stöd		Stabsorganisationen (Upphandling och avtal) Område stöd

kvalitetssäkrats ur ett miljö- och
hälsomässigt perspektiv användas

Vid utformning och skötsel av
landstingets yttre och inre miljöer
ska material väljas enligt
försiktighetsprincipen baserat på
vetenskapligt stöd och praktiska
erfarenheter

Område stöd

Sökord: Miljö, strategi

Dokumenttyp Handlingsplan	Ansvarig verksamhet Läkemedelskommittén	Version 1	Antal sidor 5
Dokumentägare Anna Skrinning Apotekare	Fastställare Susanne Carlsson Tf Ordförande Läkemedelskommittén	Giltig fr.o.m. 2018-01-31	Giltig t.o.m. 2020-01-31

Läkemedel och miljö

Gäller för: Landstinget i Värmland

Inledning

Denna handlingsplan har utarbetats av läkemedelsenheten och utredningsenheten. Enligt landstingets Miljöstrategi 2017-2020 ska den tidigare handlingsplanen som ingick i Miljöpolitiskt program 2012-2016 revideras och bifogas strategin. Planen är godkänd av Läkemedelskommittén.

Syfte

Aktiviteterna i handlingsplanen ska medverka till att minska den negativa miljöpåverkan som härrör från läkemedelsanvändningen inom Landstinget i Värmland.

Bakgrund

Miljöpåverkan från läkemedelssubstanser

Läkemedel utsöndras vanligen genom urinen. Eftersom läkemedel är biologiskt aktiva och många har en långsam nedbrytning i miljön kan rester återfinnas i vattendrag och i grundvattnet. På sikt kan förorening av dricksvattnet innebära en risk för folkhälsan. Organskador orsakade av läkemedel har bland annat konstaterats hos fiskar, fåglar och groddjur. En av de tydligaste effekterna som observerats är reproduktionsstörning hos vattenlevande djurarter genom östrogena och gestagena hormonämnen.

Det förekommer också en betydande miljöpåverkan vid tillverkningen av aktiva läkemedelssubstanser i bland annat Indien då avloppen från läkemedelsindustrierna leds till reningsverk som saknar eller inte använder den teknik som krävs för att rena vattnet. Miljöpåverkan kan då även utgöra en direkt hälsopåverkan, till exempel kan utsläpp av antibiotika bidra till att förvärra problemet med antibiotikaresistens.

Antibiotika och andra läkemedel hamnar också i miljön via läkemedelsrester som blivit kvar i urin och avföring efter behandling. Detta utgör den största källan till negativ miljöpåverkan från läkemedelsanvändning lokalt i Sverige.

Vid en total miljöbedömning av läkemedel, bör även miljöaspekter såsom energianvändning och klimatpåverkan samt övrig användning av naturresurser beaktas.

Nationella insatser för minskad miljöpåverkan från läkemedel

Växande engagemang för att minska läkemedels miljöeffekter

Landstingens och regionernas nätverk för läkemedel och miljö bildades 2009 för samarbete inom området och för att tillsammans utgöra en större kraft gentemot aktörer inom läkemedelsbranschen. Sedan dess har det skett en stor utveckling inom området både vad gäller forskning, på exempelvis

läkemedels påverkan i miljön och olika reningstekniker, och engagemanget för frågan nationellt och internationellt. Den nationella läkemedelsstrategins målområde tre är ett tydligt tecken på detta.

Nationella läkemedelsstrategin 2016-2018

Den nationella läkemedelsstrategin¹ innefattar tre målområden:

1. Effektiv och säker läkemedelsanvändning
2. Tillgängliga läkemedel och jämlik användning
3. Samhällsekonomiskt och miljömässigt hållbar läkemedelsanvändning

Till varje målområde hör ett antal aktiviteter med syfte att nå en bättre läkemedelsanvändning till nytta för patient och samhälle. Följande aktiviteter ingår i målområde 3:

- 3.1 Utvärdering av befintliga antibiotika för bästa möjliga användning
- 3.2 Modeller för tillgänglighet och ansvarsfull användning av både nya och gamla antibiotika av särskilt värde
- 3.3 Verka för möjliggörande av miljöhänsyn vid produktion och användning av läkemedel.
- 3.4 Miljöbedömning av läkemedel
- 3.5 Hantering av öppenvårdsläkemedel som inte ingår i förmånerna

Aktiviteter inom målområde 3 förväntas bland annat bidra till en läkemedelsanvändning som är miljömässigt hållbar, det vill säga medför begränsad miljöpåverkan.

Regeringen satsar på rening av läkemedelsrester och ett kunskapscentrum för läkemedel och miljö

Idag finns det teknik för att i stor skala kunna rena avloppsvatten från svårnedbrytbara kemikalier, bland annat många läkemedel. Reningsverket i Linköping är en föregångare. Ett statligt stöd på totalt 165 miljoner kronor 2018-2020 införs för att fler kommuner ska kunna följa efter. Regeringen satsar också på ett nytt centrum för läkemedel och miljö som ska samla och sprida kunskap om läkemedels miljöeffekter.

Landstingets miljö- och hälsostrategier prioriterar hälsofrämjande insatser för en hållbar utveckling

Landstinget i Värmlands Miljöstrategi 2017-2020

Strategin innehåller tre prioriterade insatsområden; minskat klimatavtryck, hållbar resursanvändning och hälsosamma miljöer.

Läkemedel ingår framför allt i området hälsosamma miljöer. Där står att "Läkemedel och andra kemiska produkter som används bör, så långt det är möjligt, väljas med utgångspunkt från dess påverkan på både hälsa, miljö och arbetsmiljö." Det landstingsgemensamma målet är att den negativa miljöpåverkan från läkemedel ska minska. Följande mätetal anges för uppföljning:

- Antal åldersstandardiserade antibiotikarecept J01 (exkl. metenamin)/1 000 invånare
- Årlig förskrivning av specifika läkemedel med stor miljöpåverkan
- Årlig mängd läkemedel som insamlats och kasserats

I miljöstrategins område minskat klimatavtryck finns även ett mål om att minska klimatpåverkan från medicinska gaser. Detta mål följs upp och redovisas inom ramen för de övriga målen i strategin.

Landstingets folkhälsostrategi 2015-2020

Det övergripande målet i folkhälsostrategin är att landstinget ska främja hälsa, livskvalitet och hållbar utveckling i länet utifrån befolkningens behov. Strategin innehåller tre prioriterade områden; barn och ungas hälsa, vuxnas levnadsvanor och vuxnas psykiska hälsa.

¹ Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) enades tillsammans med ett flertal andra aktörer på läkemedelsområdet under 2015 om en nationell läkemedelsstrategi för åren 2016–2018. Syftet med strategin är att få en nationell kraftsamling kring prioriterade frågor inom läkemedelsområdet. Läs mer om strategin här: <https://lakemedelsverket.se/overgripande/Om-Lakemedelsverket/Nationell-lakemedelsstrategi/>

Prioriterade åtgärdsområden

Med utgångspunkt från ovanstående och med målet att minska den miljöpåverkan som landstingets läkemedelsanvändning bidrar till, finns det ett antal prioriterade områden att arbeta med. Förslag på aktiviteter presenteras för varje område.

Optimerad läkemedelsanvändning

Först och främst måste läkemedelsanvändningen optimeras för att hindra onödig läkemedelsförskrivning och därmed även produktion av läkemedel. Exempel på aktiviteter och åtgärder är läkemedelsgenomgångar samt råd om och ordination av icke-farmakologisk behandling.

Förslag på aktiviteter

- Öka antalet genomförda läkemedelsgenomgångar.
- Genomföra icke-farmakologiska insatser i både förebyggande syfte och som behandling:
 - Komplettera landstingets reklista med fler avsnitt kring levnadsvanor så som matvanor och alkoholvanor.
 - Utveckla terapirekommendationerna till att även omfatta icke-farmakologisk behandling utifrån Nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder 2011.
 - Uppmana vårdpersonal, i samband med andra aktiviteter, att i ökad utsträckning ge råd om och ordinera icke-farmakologisk behandling till patienter.
 - Följa förskrivningen av och råd om levnadsvanor på en specifik vårdcentral.
 - Spridning av Promenad-broschyren.

Minskad förskrivning av miljöbelastande läkemedelssubstanser

Vid terapirekommendationer i reklistan bör miljöaspekter vägas in, i de fall den medicinska effekten av olika läkemedel bedöms likvärdig. Förskrivaren kan då enkelt göra ett klokt val för såväl patienten som miljön och ekonomin. Även för läkemedel som inte ingår i reklistan, kan det vara aktuellt att arbeta för en minskning av förskrivningen på grund av negativ miljöpåverkan. Förutsättningen är att en minskning av förskrivningen även önskas utifrån ett medicinskt perspektiv.

En rationell antibiotikaanvändning och följsamhet till behandlingsrekommendationer när det gäller antibiotika är av stor vikt för att bromsa resistensutvecklingen. Strama-LiV-appen är ett enkelt verktyg som förskrivare bör använda sig av.

Två av de mätetal som anges i miljöstrategin kan användas för uppföljning inom åtgärdsområdet:

- Antal åldersstandardiserade antibiotikarecept J01 (exkl. metenamin)/1 000 invånare
- Årlig förskrivning av specifika läkemedel med stor miljöpåverkan

Att minska antibiotikaförskrivningen och öka följsamheten till behandlingsrekommendationer är ett ständigt pågående arbete inom Strama Värmland. Uppföljningen av mätetalet hämtas från dem.

Förslag på aktiviteter

- Uppdatera avsnittet om miljöinformation i reklistan.
- Väga in miljöaspekter i terapirekommendationer i reklistan.
- Utreda om det är möjligt att minska förskrivningen av något eller några läkemedel med stor miljöpåverkan.
- Öka kunskapen hos förskrivare och annan vårdpersonal om läkemedels miljöpåverkan och hur de kan bidra till att minska den, i samband med andra aktiviteter, genom att:
 - Kommunicera och sprida information om bland annat ny forskning på området.
 - Uppmuntra till att gå webbutbildningen om läkemedel och miljö.
 - Uppmana till användande av Strama-LiV-appen.

Krav på minskad miljöpåverkan och socialt ansvar vid upphandling av läkemedel och läkemedelsförsörjning

Det läkemedel som ordinerar inom slutenvården ska ställas miljökrav på vid upphandling. Tillsammans med andra landsting och regioner har vi en möjlighet att driva på utvecklingen av läkemedel med en bättre miljöprestanda genom hela livscykeln. För att få verklig effekt måste de miljökrav vi ställer även följas upp. Upphandlingsmyndighetens kriterier för minskad miljöpåverkan och socialt ansvar vid upphandling av läkemedel ska (i regel) användas. Miljökrav ska även ställas på distributionen vid upphandling av läkemedelsförsörjning.

Förslag på aktiviteter

- Påverka Upphandlingsmyndigheten att även utveckla krav när det gäller läkemedels klimatpåverkan.
- Samverka med befintlig leverantör av läkemedelsförsörjning för utveckling av miljöprestandan vad gäller distributionen.

Minskad läkemedelskassation och rätt avfallshantering

Ett fortsatt arbete med en säker och effektiv läkemedelshantering inom slutenvården, exempelvis genom inköp av fler läkemedelsautomater, är ett verktyg för minskad kassation. Så är även en ökad förskrivning av startförpackningar och små förpackningar. Det läkemedel som ändå blir över ska tas om hand på rätt sätt. Fortsatt information om kassation till medarbetare, patienter och besökare är a och o.

Enligt landstingets miljöstrategi ska den mängd läkemedel som insamlats och kasserats inom landstingets verksamheter redovisas årligen. Vikt är dock ett trubbigt mått eftersom allt material vägs inklusive flaskor, infusionspåsar och glasampuller. Sedan landstinget tagit över insamlingen av läkemedelsavfall ingår även läkemedelsförorenat material i samma fraktion. Mätetalet är därför inte lämpligt att använda för uppföljning av mängden kasserade läkemedel. Bättre är istället att lägga vikt på aktiviteter som förebygger kassation samt ökar insamlingen av de läkemedel och läkemedelsrester som blir över.

Förslag på aktiviteter

- Minska kassationen av läkemedel genom säkrare och effektivare läkemedelshantering, exempelvis genom ett utökat antal läkemedelsautomater.
- Informera medarbetare och patienter om hur överblivna och förbrukade läkemedel ska hanteras.
 - Spridning av det nationella nätverkets informationsblad och affisch för väntrum "Använder du läkemedel?".
- Information till vårdpersonal angående läkemedels- och avfallshantering i och med landstingets nya rutin för läkemedelsavfall.
 - Lathund för läkemedelsavfall tas fram för att förtydliga och förenkla.
- Öka användningen av dosdispensering till patienter med stabil grundmedicinering.
- Öka förskrivningen av startförpackningar och små förpackningar.
 - Tillsammans med landstingens och regionernas nätverk för läkemedel och miljö lobba för att Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket ska ändra prissättningsreglerna.

Rening av läkemedelsrester

Det läkemedel som väl kommer ut i vår miljö via avloppen vore önskvärt att kunna rena. Idag finns det reningsverk som är anpassade för att kunna ta emot och rena läkemedelssubstanser. I Region Uppsala pågår det även försök med toalettblock² för lokal användning på exempelvis sjukhus. Att

² På Akademiska sjukhuset i Uppsala testas en produkt, pCure, som liknar ett vanligt toalettblock, men innehåller enzymer som frigörs i toalettvattnet när patienten spolar. Nedbrytningen påbörjas direkt när enzymerna kommer i kontakt med läkemedelsrester i urin och fekalier. Läs mer här: <https://www.pcure.se/sv>

inleda ett samarbete med kommunala reningsverk inom regionen är en viktig faktor för framtida åtgärder inom detta område.

Förslag på aktiviteter

- Föra en dialog med reningsverk inom regionen om möjligheterna till utökning av rening inom ramen för det statliga stöd som kan sökas under perioden 2018-2020.
- Inköp och användning av toalettblock, om dessa visar sig effektiva för rening av läkemedelsrester.

Samarbeten och omvärldsspaning

Det pågår mycket forskning och arbete inom området miljö och läkemedel, såväl nationellt som internationellt. Det nya centrumet för läkemedel och miljö kommer förhoppningsvis kunna försörja oss med en god omvärldsspaning. Som medlemmar i nätverket Health Care Without Harm kan vi även nyttja det material och de seminarier de anordnar. Samarbetet inom landstingens och regionernas nätverk för läkemedel och miljö är också viktigt för att skapa fortsatta gemensamma strategier kring mål, utbildning, information och upphandling. Intressant är också att utveckla ett samarbete med apoteken för att hitta gemensamma beröringspunkter.

Förslag på aktiviteter

- Inleda ett samarbete med apoteken för att hitta gemensamma beröringspunkter.
- Fortsatt deltagande i landstingens och regionernas nätverk för läkemedel och miljö.
- Följa utvecklingen vad gäller forskning och arbete internationellt inom området med hjälp av det nya läkemedelscentrumet samt nätverket Health Care Without Harm.

Genomförande

Utifrån de prioriterade åtgärdsområdena med förslag på aktiviteter, tas en aktivitetsplan fram årligen i Läkemedelskommittén i Värmland.

Uppföljning

Aktivitetsplanen följs upp årligen i Läkemedelskommittén i Värmland och redovisas i landstingets miljöredovisning. En beskrivning av insatser och effekter inom ramen för denna handlingsplan redovisas även i landstingets årsredovisning.

Dokumentet är utarbetat av: Anna Skrinning Miranda Fredriksson